

ВНЕСОК Г. ГАЛАГАНА В РОЗВИТОК ОСВІТИ УКРАЇНИ

Шевчук О. М.

Друга половина XIX століття в Україні відзначається поступальним рухом, відродженням та розвитком усіх галузей культурного, наукового та суспільно-політичного життя, самоусвідомленням прогресивних мас своєї національної приналежності. Як зазначає Л. Березівська, «у середині XIX ст. Російська імперія переживала глибоку кризу, дедалі очевиднішою ставала відсталість імперської держави від передових європейських країн. Кримська війна (1853–1856) стала своєрідним віддзеркаленням усіх суспільних катаклізмів і спонукала уряд Олександра II розпочати модернізаційні процеси, бо реалії життя, зокрема розвиток економіки, завершення промислового перевороту зумовлювали потребу в кваліфікованих робітниках, піднесенні загального освітнього та культурного розвитку народу» [1, с. 20]. Нові ліберальні зміни в суспільстві дуже гостро поставили питання про реформування всієї системи середньої освіти в країні. На фоні лібералізації активно розвивається приватна ініціатива в освітній сфері. Представники різних соціальних верств (інтелігенція, державні та громадські діячі, поміщики, меценати) беруть активну участь у благодійній підтримці дітей з малозабезпечених сімей та дітей-сиріт. Ця підтримка полягала не лише у матеріальній допомозі дітям, але нерідко на кошти меценатів були засновані середні навчальні заклади.

Обґрунтовуючи внесок Григорія Павловича в розвиток освіти України, ми вважаємо за необхідне подати хоч би коротко деякі відомості про Г. Галагана, бо саме його погляди, національні переконання справили вплив на заснування навчально-виховного закладу – Колегії Павла Галагана.

Григорій Павлович Галаган народився в с. Сокиринцях Прилуцького

повіту Полтавської губернії 15 серпня 1819 р. в родині заможного землевласника. Дитячі і юнацькі роки Г. Галагана припадають на першу хвилю українського відродження, коли під впливом великих змін в Європі «серед інтелігенції зростає інтерес до історії свого народу, появляються етнографічні праці, збірники народних пісень, переказів, казок» [11, с. 304]. Батьки Г. Галагана (Павло Григорович та Катерина Василівна) також активно цікавилися історією та фольклором українського народу. Вони збирали старовинні гравюри, меблі, живописні твори, художню порцеляну та кришталь [5, с. 28; 12, с. 108–109].

На формування світогляду молодого Г. Галагана впливала домашня обстановка в Сокиринцях, побутовий устрій, який тоді був характерний для українських старосвітських поміщиків, українська природа, рідна мова. З цього приводу характерним є запис Г. Галагана в щоденнику від 9 травня 1836 року, коли він після тривалої перерви (підготовка до вступу в університет) приїхав в Сокиринці з Петербургу. Його переповнювали почуття від зустрічі з рідним краєм, своїми земляками, українською природою, своїм селом Сокиринці, яке називає «зеленим раєм». «Я в Малороссии! В моем отечестве, – пише Г. Галаган, – я не могу описать то приятное чувство, которым я обладаю войдя в церковь и увидя, что я опять нахожусь с мирными моими соотечественниками, которые (и мужчины, и женщины) так прекрасны!» [7, с. 197].

Особливий вплив на формування його життєвих переконань справив Федір Васильович Чижов (викладач математики Санкт-Петербурзького університету, відомий слов'янофіл, людина неординарна, ерудована), який допомагав молодому Г. Галагану готуватися до вступу в університет з математики і одночасно був його наставником. «Может быть, именно благодаря сближению с Ф. Чижовым Г. Галагану удалось выработать из себя того лишнего сословных и иных предрассудков человека, проникнутого глубоким уважением ко всем достойным носителям

истинного просвещения науки и идеи народности» [4, с. 27].

Після закінчення у 1841 році університету Г. Галаган разом з Ф. Чижовим здійснюють у 1842 році подорож по Італії [10, арк. 1–2]. Тут він познайомився з такими відомими людьми, як К. Брюлов, М. Гоголь, О. Іванов, О. Попов, М. Язиков, В. Серебряков, Ф. Бруні, В. Штенберг, Ф. Зав'ялов та ін. В період перебування Г. Галагана в італійській подорожі відомий художник В. Серебряков написав портрет 24-річного Григорія Павловича. Можливо б ми і не згадали цього моменту з його біографії, якби не одна цікава деталь: зображений на портреті Г. Галаган був в українському вбранні, що само за себе говорить.

Вияв української свідомості молодого Г. Галагана, а потім і протягом усього життя проявлявся в усьому: в симпатії до простого українського народу, захоплення українським фольклором, етнографією, українським мистецтвом, літературою – його духовній культурі. У 1854 р. він видав збірку «Южнорусские песни с голосами» [6, с. 406].

На державній службі (державний секретар Гродненської палати Державного майна та помічник бухгалтера Київської палати Державного майна) він був недовго: з 1843 по 1847 рр. Залишивши державну службу стає активним громадським діячем на Чернігівщині, активно опікується справами освіти. З травня 1847 р. – почесний наглядач Пирятинського повітового училища; з 1848 р. – предводитель Борзненського дворянства, почесний наглядач Борзненського повітового училища; з 1851 р. – член «Комісії для опису губерній Київського учбового округу» [9, арк. 11]; з 1853 по 1859 р. – почесний попечитель Чернігівської губернської гімназії.

З 1858 р. Г. Галаган активний діяч селянської реформи. Він входить до складу різних комісій по розробці документів селянської реформи та впровадження її на місцях. Його погляди на цю проблему чітко висловив його колега, однодумець, зокрема з питань селянської реформи В. Тарнавський у листі до Г. Галагана: «Будем постоянно проповедовать,

что грешно и безнравственно при освобождении обратить людей, которых мы довели до нищеты и нравственного унижения, и что следует великодушно разделиться с ними по-братски... Нам нужно гореть любовью к братьям нашим, надеть кресты и идти в крестовый поход против неверующего и развращенного дворянства и побеждать не оружием, а силою слова, силою любви к братьям нашим» [8, с. 54–55]. Ці слова показують, що як той, хто їх писав, так і той, кому вони були написані, були справжніми громадянами, високої моралі людьми, які активно відстоювали інтереси селян, що, звичайно, було тоді рідкістю серед багатих землевласників. Українофільські погляди Г. Галагана проявлялися у тісній співпраці з членами українських Громад, підтримував матеріально громадівський часопис «Киевская старина», був членом Київської археографічної комісії, з 1873 по 1875 рр. був головою Південно-Західного відділу Київського географічного товариства. Г. Галагану належить основна заслуга в популяризації творчості видатного кобзаря Остапа Вересая.

Г. Галаган був активним земським діячем. Його роль на цьому поприщі, як зазначає Л. Гісцова, є «неоціненною, зокрема його участь в організації початкової освіти краю» [3, с. 41]. За сприянням Григорія Павловича було відкрито ремісниче училище в с. Дехтярях (1878 р.), чотирьохкласну гімназію у Прилуках (1874 р.), яку в 1882 році було перетворено в повну класичну гімназію, жіночу восьмикласну гімназію у Прилуках (1883 р.).

Але найбільший вияв благодійництва, участі в поширенні освіти, допомога молодим талановитим людям здобути знання знайшли втілення у створенні середнього навчального закладу закритого типу для хлопчиків, який було названо на честь єдиного сина Павла – Колегія Павла Галагана. Відкриття даного закладу мало на меті, як зазначав Г. Галаган: «предоставление недостаточным молодым людям средств к окончанию их

образования..., и по мере возможности в материальной помощи в том или другом виде студентам – бывшим коллегатам» [2, арк. 3].

Сьогодні, коли відроджується такі поняття як благодійність та меценатство, доречно згадати про внесок Г. Галагана, людини високого державного і соціального становища, у розвиток освіти. Зокрема, його ініціатива у цій справі допомогла великій кількості малозабезпечених талановитих юнаків продовжити навчання у вищих навчальних закладах та реалізувати свої здібності.

Література.

1. Березівська Л.Д. Реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті : монографія / Л.Д. Березівська. – К. : Богданова А.М., 2008. – 406 с.
2. Галаган Г. П. Главные основания предполагаемого общепольного учреждения в память моего сына // ІР НБУВ, ф. II, спр. 310, 3 арк.
3. Гісцова Л. З. Родовий фонд Галаганів ЦДІАК України / Л. З. Гісцова // Архіви України. – 2000. – № 4–6. – С. 39–44.
4. Григорий Павлович Галаган // Двадцатипятилетие Коллегии Павла Галагана в Киеве, (1 октября 1871 – 1 октября 1896 года) / Под ред. дир. Кол. П. Г. А. И. Степовича – К. : Типография И. И. Чоколова, 1896. – 409 с.
5. Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації ХІХ–ХХ ст. : [Навч. посібник] / Ярослав Грицак. – К. : Генеза, 2000. – 360 с.
6. Ежегодник Коллегии Павла Галагана. С 1 октября 1901 по 1 октября 1902 года. Год 7-й. – К., 1902. – I. – 72 с., II. – 422 с., III. – 66 с.
7. Материалы для биографии Г.П. Галагана // Киевская старина. – 1898. – № 9. – С. 189–224.
8. На заре крестьянский свободы // Русская старина. – 1898. – апрель. – С. 49–71.
9. Письма Г. П. Галагану от председателя Комиссии по описанию

губерний Київського навчального округу. 16 жовтня 1851 г. // ІР НБУВ, ф. II, спр. 26741–26746, арк. 11.

10. Письмо к Е. В. Галаган от А. А. Иванова о приезде в Рим Г. П. Галагана и о его знакомстве с Н. В. Гоголем. 20 сентября 1842 г. // ЦДА України, ф. 707, спр. 588, арк. 1–2.

11. Полонська-Василенко Н. Історія України : У 2 т. – Т.2. – 3-тє вид. / Наталія Полонська-Василенко. – К. : Либідь, 1995. – 608 с.

12. Шапоренко В. В. Меценати з Чернігівщини: Галагани і Тарновські / В. В. Шапоренко // Література та культура Полісся. – Ніжин : Наука-сервіс, 1998. – Вип. 11. – С. 108–111.